

Sawicki, Kazimierz

Ekspozycje geodezyjne w Muzeum Techniki w Warszawie

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/2, 435-436

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

m.in. nakreślił sylwetki twórców PTG (J. Kondracki), dał charakterystykę działalności zmarłego niedawno geografa J. Czyżewskiego (A. Jahn) i zamieścił artykuł o Vidalu de la Blache, założycielu francuskiej szkoły geograficznej (J. Babicz).

J. Bb.

EKSPOZYCJE GEODEZYJNE W MUZEUM TECHNIKI W WARSZAWIE

Ekspozycje związane z historią geodezji mają w warszawskim Muzeum Techniki od końca 1966 r. charakter ciągły dzięki zarezerwowaniu przez to muzeum stałego dla nich miejsca¹. Celem ich jest przedstawienie postępu technicznego w geodezji oraz coraz to zwiększających się zadań geodetów w gospodarce narodowej. Tematyka scenariuszy tych ekspozycji jest opracowywana przez Komisję do Spraw Muzeum i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich, a ich kompozycja — przez pracownię plastyczną Muzeum.

Z okazji 50-lecia odrodzenia Polski została w dniu 9 listopada 1968 r. otwarta wystawa obrazująca *Polskie środowisko miernicze w okresie 1918—1968* oraz zbiór narzędzi geodezyjnych polskiej produkcji *Od Gerlacha do PZO*.

Pokaz działalności polskich środowisk mierniczych, którego scenariusz opracował mgr inż. S. J. Tymowski, podany był w postaci plansz statystycznych, czasopism oraz fotografii.

W okresie międzywojennym z podstawowych prac pomiarowych została wykonana na obszarze całego kraju osnowa geodezyjna. Doniosłe znaczenie gospodarcze miały również prace związane z przebudową ustroju rolnego: na obszarze przeszło 2,6 mln ha dokonano parcelacji, a na ok. 5,5 mln ha scalenia gruntów.

W latach najazdu hitlerowskiego na ok. 4000 geodetów, działających w 1939 r. (w 1918 r. było ich tylko 800), straty w poległych i pomordowanych oblicza się na ok. 1200 osób. Prace pomiarowe były w tym okresie nadal wykonywane w związku z kontynuowaniem przez okupanta scalania gruntów².

Ekspozycja zawiera również dane o działalności środowisk geodezyjnych w latach 1945—1968. W 1945 r. założono Związek Mierniczych, jednoczący wszystkich geodetów niezależnie od stopnia wykształcenia technicznego. W 1948 r. Związek wszedł w skład Naczelnej Organizacji Technicznej, a w 1953 r. został przemianowany na Stowarzyszenie Geodetów Polskich. Liczba członków urosła do listopada 1968 r. do 8594, co świadczy o wielkim rozwoju geodezyjnego szkolnictwa średniego i akademickiego.

Ze względu na nowe granice państwowe została w tym okresie ponownie wykonana na obszarze całego kraju osnowa geodezyjna, oparta na najnowszych metodach geodezyjnych, a pomiary związane z osadnictwem na Ziemiach Zachodnich objęły ponad 6 mln ha.

Szkoda natomiast, że dla pełniejszego obrazu działalności środowiska geodezyjnego w Polsce Ludowej nie podano na wystawie informacji o pracach nad mapą gospodarczą kraju, o pomiarach grawimetrycznych oraz o obserwacjach z dziedziny geodezji satelitarnej.

Pomysł ekspozycji *Sprzęt geodezyjny od Gerlacha do PZO*, której scenariusz opracował mgr inż. S. Walczak, był bardzo trafny, gdyż półwieczny polski dorobek w tej dziedzinie był mało znany nawet w środowisku geodezyjnym.

¹ Por. informacje o kolejnych ekspozycjach w nrach 2/1967 (ss. 479 i 485) i 4/1967 (s. 877) „Kwartalnika”.

² Dawало to możliwość geodetom współdziałania w terenie z AK, AL i Batalionami Chłopskimi.

Wytwórnia narzędzi geodezyjnych Gustawa Gerlacha powstała w Warszawie w 1816 r.; rozwój produkcji od połowy XIX w. do pierwszej wojny światowej firma ta zawdzięczała przede wszystkim znacznym zamówieniom z Rosji. W okresie międzywojennym była to już duża fabryka, produkująca m.in. 10 typów kątomierzy (w tym teodolity), 8 typów niwelatorów i 1 typ stolika topograficznego z kierownicą, wszystko z odpowiednim osprzętem. Instrumenty te, których konstruktorem był współwłaściciel firmy inż. Emil Voellnagel, cechowała prostota konstrukcji, trwałość (odporność na wstrząsy) i precyzja wykonania. Podczas powstania warszawskiego fabryka uległa całkowitemu zniszczeniu.

Polskie Zakłady Optyczne powstały w 1929 r. jako spółka akcyjna, produkująca przeważnie lornetki i mikroskopy szkolne. W latach 1945—1946 fabryka została odbudowana po zniszczeniach wojennych, przy czym utworzono dział instrumentów geodezyjnych łącznie ze sprzętem pomocniczym. Obecnie zakłady produkują już nie tylko na rynek wewnętrzny, lecz i na eksport do 52 krajów.

Konfrontacja serii coraz to bardziej udoskonalanych instrumentów Gerlacha z zestawem nowoczesnej produkcji PZO dała nie tylko obraz polskiego dorobku w ciągu ubiegłego półwiecza, lecz również możliwość prześledzenia postępu technicznego w tej dziedzinie.

Kazimierz Sawicki

CZTERDZIESTOLECIE „PRZEGLĄDU GEODEZYJNEGO”

Miesięcznik „Przegląd Geodezyjny” jest organem Stowarzyszenia Geodetów Polskich, poświęconym zagadnieniom geodezji, fotogrametrii i kartografii oraz życiu zawodowemu geodetów.

W dniu 10 grudnia 1968 r. w Klubie Prasy i Informacji Technicznej Naczelnej Organizacji Technicznej odbyła się uroczystość czterdziestolecia tego czasopisma.

Zebranych powitał mgr inż. J. W. Czarnowski, dyrektor Wydawnictwa Czasopism Technicznych NOT, nadmieniając, iż „Przegląd” istniejący od lipca 1945 r. był pierwszym czasopismem technicznym, które ukazało się w Polsce Ludowej. Od tego czasu redaktorem „Przeglądu” jest mgr inż. S. J. Tymowski, który wygłosił na uroczystości główny referat, poświęcony dziejom polskiego czasopiśmiennictwa geodezyjnego.

Na wstępie referent wyjaśnił genezę jubileuszowej liczby roczników. Pierwszym miesięcznikiem geodezyjnym był „Przegląd Mierniczy”, wydawany od 1924 r. do 1939 r., a więc w ciągu lat 16; dodając do tej liczby 24 roczniki „Przeglądu Geodezyjnego”, otrzymuje się liczbę 40.

Do podstawowych osiągnięć pierwszego polskiego czasopisma geodezyjnego, „Przeglądu Mierniczego”, którego redaktorem był W. Krzyszkowski, należy przede wszystkim zaliczyć integrację środowisk mierniczych trzech zaborów przez wytworzenie ogólnokrajowego środowiska czytelniczego. O poziomie tego miesięcznika może świadczyć chociażby to, że przewodniczącymi jego komitetu redakcyjnego byli: w latach 1926—1938 prof. E. Warchałowski, a w 1939 r. — prof. K. Weigel.

Od 1933 r. ukazywał się „Biuletyn Koła Inżynierów Mierniczych”¹ jako wydawnictwo ciągłe, nieperiodyczne. Od 1937 r. „Biuletyn” wychodził jako dodatek do „Przeglądu Technicznego”, a w postaci nadbitek i w specjalnej okładce był rozsyłany członkom Koła. Redaktorami Biuletynu byli: początkowo mgr inż. B. Łęcki, a od 1937 r. — mgr inż. K. Sawicki. W maju 1939 r. „Biuletyn” przekształcił się pod tą samą redakcją w miesięcznik „Geodeta”, stanowiący również dodatek do „Przeglądu Technicznego”.

¹ Było to jedno z inżynierskich kół specjalistycznych Stowarzyszenia Techników w Warszawie, założone w 1918 r. przez absolwentów Instytutu Mierniczego w Moskwie.